

بررسی علمی دیدگاه‌های اعجاز عددی قرآن کریم

محمدحسن فیاض*

چکیده

قرآن کریم، دارای اعجاز علمی بسیاری است و به اعتقاد برخی یکی از معجزات آن اعداد و ارقامی موجود در واژه‌ها و کلمات به کار رفته در آیات این کتاب الهی است. تناسب و هماهنگی در اعداد کلمات و موضوعات مشابه و یا مغایر باهم، امری بسیار شگفت‌انگیزی است؛ هیچ بشری برآوردن آن که از نظر معنا و محتوا، این چنین دقیق و متعالی بوده و در الفاظ آن نیز رعایت تناسب و تساوی شده باشد به گونه‌ای که اعداد آن هم مناسب باشد، قادر نیست.

براین اساس، نظم داشتن کلمات از نظر عددی، یک پدیده معجزه آسا و یا حداقل شگفت‌انگیزی محسوب می‌گردد، زیرا یک فرد امی و درس ناخوانده در طی ۲۳ سال کتابی را با نظم عددی خاص آورده است، اما نمی‌توان مدعی شد که این نظم ریاضی معجزه بودن آن را نیز ثابت می‌کند. در عین حال اعجاز عددی یکی از مباحث جدید علمی قرآن کریم است که تعدادی از مفسران و صاحب نظران این عرصه، با توجه به ظواهر اعداد به کار رفته در قرآن و با کمک رایانه و محاسبات ریاضی قایل به بعد اعجازی و علمی بودن آن هستند و در مقابل بعضی این مسئله را با ادله قرآنی و روایی، مورد نقد و تشکیک و یا نسبت به این موضوع سکوت نموده و هیچ نظری ارائه نداده‌اند. با توجه دیدگاه‌ها و نظرات موافق و مخالف، ضرورت دارد این مسئله مورد ارزیابی قرار گیرد تا مشخص گردد که اعداد به کار رفته در قرآن کریم و تطابق آن با برخی موضوعات و مصادیق خارجی می‌تواند جنبه علمی و معجزه داشته باشد یا نه.

کلیدواژگان: علم، دیدگاه، معجزه، معجزه عددی و قرآن کریم

مقدمه

محققان و دانشمندان علوم قرآنی پژوهش‌های را انجام داده‌اند تا معجزات گوناگون و ابعاد مختلف علمی قرآن کریم را بررسی نموده و اثبات نمایند. قرآن کریم دارای اعجاز بسیاری است و به اعتقاد برخی یکی از معجزات آن اعداد و ارقامی موجود در واژه‌ها و کلمات به کار رفته در آیات این کتاب الهی است. تناسب و هماهنگی در اعداد

* دانش‌پژوه دوره دکتری قرآن و علوم تربیتی - ایمیل: hssnfz@gmail.com

کلمات و موضوعات مشابه و یا مغایر باهم، امری بسیار شگفت‌انگیز است؛ هیچ بشری بر آوردن مانند آن که از نظر معنا و محتوا، این چنین دقیق و متعالی بوده و در الفاظ آن نیز رعایت تناسب و تساوی شده باشد به گونه‌ای که اعداد آن هم مناسب باشد، قادر نیست. (مؤدب، ۱۳۸۶: ۲۰۰).

هرچند بررسی اعجاز عددی ممکن است در ابتدای امر و به ظاهر چندان مهم به نظر نرسد، اما به نظری برخی نظم داشتن کلمات از نظر عددی، یک پدیده معجزه آسا و یا حداقل شگفت‌انگیز قرآن کریم محسوب می‌گردد. در عین حال اعجاز عددی یکی از مباحث جدید علمی این کتاب الهی است که تعدادی از محققان و صاحب نظران این عرصه قایل به بعد اعجازی و علمی بودن آن هستند و در مقابل بعضی این مسأله را مورد نقد و تشکیک قرار داده و یا نسبت به این موضوع سکوت نموده و هیچ نظری ارائه نداده‌اند. باتوجه به این دیدگاه‌ها و نظرات موافق و مخالف، ضرورت دارد این مسأله مورد ارزیابی قرار گیرد تا مشخص گردد که اعداد به کار رفته در قرآن کریم و تطابق آن با برخی موضوعات و مصادیق خارجی می‌تواند جنبه معجزه داشته باشد یا نه؟ بدین جهت پرسش اصلی این موضوع این است که می‌توان اعجاز عددی و ریاضی قرآن را اثبات نمود یا نه؟

بررسی این موضوع مستلزم جستجوی روندها و فرایندهای مفهومی و دیدگاه‌های در این زمینه است که ابتدا به اصل معجزه و علمی بودن آن در سطح کلان، ویژگی‌های معجزه بودن قرآن کریم خواهیم پرداخت و آنگاه به اعجاز عددی این کلام الهی هرچند به صورت نیاز و تناسب این تحقیق، پژوهشی صورت خواهد گرفت.

چیستی و مفاهیم واژه‌های کلیدی

بررسی برخی مفاهیم فرایند تحقیق را تسهیل می‌کند. بدین جهت ابتدا به مباحث کلیات، یعنی علم، معجزه، ویژگی‌های اعجاز قرآن و همینطور اعجاز عددی می‌پردازد و آنگاه به موضوع اصلی خواهد پرداخت.

مفهوم علمی بودن اعداد

مفهوم علم بسیار گسترده و وسیع است. ریشه‌یابی و بررسی کامل و جامع آن ضرورتی نخواهد داشت و به نظر می‌رسد اشاره به معنای که منظور از این پژوهش را مشخص کند، کفایت می‌کند. علم به معنای آگاهی و درک چیزی است. در حوزه تجربی و به خصوص در علوم پایه مانند ریاضیات، منظور از آن نتایج قطعی و عینی است که به واسطه تجربه به دست می‌آید. چنان که خواهد آمد منظور از علمی بودن در اینجا (البته بیشتر براساس قائلین اعجاز عددی قرآن کریم)، این است که اغلب کلمات و آیات موجود در قرآن کریم چنان دقیق، منظم و متناسب به کار رفته که با محتوا و موضوعات مطرح شده آن از نظر آماری و ریاضی قابل اثبات است. بنابراین منظور از علمی بودن این موضوع، بررسی آماری و ریاضی واژه‌های قرآنی است که با مضمون و محتوای آن تناسب عددی دارد.

مفهوم معجزه

معجزه در اصطلاح عبارت است از امر خارق العاده که برای اثبات ادعای نبوت آورده می شود به طوریکه کسی دیگری نتواند مثل و مانند آن انجام داده و یا بیاورد، بلکه بالاتر از آن همه از آوردن آن عاجز و ناتوان باشند. معجزات قرآن کریم از جهات گوناگون تبیین می شود. فصاحت و بلاغت، سبک و نظم خاص قرآن، معارف عالی الهی قرآن از یک فرد امی، قوانین محکم قرآن، برهانهای عالی یا منطق قرآن، خبرهای از گذشته و آینده، اعجاز علمی یا اسرار خلقت در قرآن و جهات دیگر، نمونه ها و مصداقهای از معجزات قرآن کریم محسوب می شود. (رضایی اصفهانی و ملاکاظمی، ۱۳۸۹: ۲۷).

به تعبیر برخی معجزه عبارت است از: «أن يأتي المدعى لمنصب من المناصب الإلهية بما يخرق نواميس الطبيعة و يعجز عنه غيره شاهدا على صدق دعواه» (خوی، ۲۰۰۱: ۳۳)؛ معجزه آن است که فردی ادعای منصب از مناصب الهی می نماید عملی را انجام دهد که فراتر از قانون طبیعت باشد و دیگران از آوردن آن عاجز و ناتوان باشند و در عین حال شاهد برای ادعای او باشد.

مفهوم اعجاز در قرآن کریم

معجزات قرآن کریم بدین معنا است که:

۱. رازگویی علمی باشد؛ یعنی مطلبی علمی را که قبل از نزول آیه کسی از آن اطلاع نداشته باشد، بیان کند به گونه ای که بعد از نزول آیه مطلب علمی کشف شود و این مسأله به گونه ای باشد که با وسایل عادی که در اختیار بشر زمان نزول بوده قابل اکتساب نباشد.

۲. اخبار غیبی در مورد وقوع حوادث طبیعی و جریانات تاریخی باشد که در هنگام نزول آیه کسی از آن اطلاع نداشته باشد و پس از خبر دادن قرآن طبق همان خبر واقع شود. براین اساس اگر قرآن کریم مطلبی را بیان کند که قبلا در کتابهای آسمانی دیگر، یا در لابلای کتابهای یونانی و علمی، یا آراء دانشمندان و یا به صورت غریزی قابل فهم باشد، معجزه نخواهد بود. (رضایی اصفهانی و ملاکاظمی، ۱۳۸۹: ۳۰). ویژگیها و خصوصیات نیز برای معجزه همانند اینکه برای پیامبر باشد و خارج از توان بشر عادی و معمولی و... برشمرده است که در اینجا ضرورت ندارد.

چیستی اعجاز عددی در قرآن کریم

مفهوم این عنوان برپایه و دیدگاه طرف داران اعجاز عددی قرآن کریم، عبارت است از اعداد، ارقام و نظم در کلمات الهی و موضوعاتی که مثل و مانند هم هستند و یا در تضاد و تقابل و یا در ارتباط با یکدیگر قرار دارند اما از یک نوع تناسب و تساوی برخوردارند. این اعجاز که از ناحیه خداوند تبارک و تعالی بر آخرین پیامبرش حضرت

محمد(ص) است واقعا فوق قدرت بشری است و بالاترین قدرت را می طلبد و از حیطة قدرت و عقل بشر بسی دور است. بر باور آنان این اعجاز متکی بر اعداد و حساب است و در مسایل ریاضیات و اعداد خلاف صورت نمی گیرد(نوفل، ۱۳۸۳: ۱۷). اعجاز عددی تنها به الفاظ و موضوعات متشابه و متضاد منحصر نمی شود بلکه یک هماهنگی و تباین در شمارشهای آن وجود دارد که بسیار تعجب آور است.(همان: ۱۰۸).

نوفل، معتقد است که آنچه از قرآن تشخیص داده می شود، آن است که تساوی و هماهنگی و تناسب های عددی چنان برقرار است که اگر تمام انسان ها و فرشتگان متحد شوند، از آوردن آن عاجزند. آیا قرآن حقیقتاً با این همه حقایق و راستی ها و مطالب یقینی، چیزی جز وحی است که بر خاتم پیامبران، نازل شده است؟ این توازن و تناسب(اعجاز عددی)، پرده جدیدی از سایر اعجاز است که در قرآن وجود داشته و انسان را به تفکر و تعقل و تدبیر وادار می دارد(کریمی نیا، ۱۳۸۸: ۱۱).

اعجاز عددی به کار رفته در قرآن کریم

برای اینکه موضوع و مباحث عددی قرآن کریم بیشتر منقح و روشن گردد برخی از کلمات و واژه های عددی که در قرآن کریم به کار رفته و تناسب به موضوعات خارجی دارد، ارائه می گردد و آنگاه دیدگاه های در این مورد بررسی خواهد گردید.

۱. کلمه دنیا با کلمه آخرت به صورت مساوی ۱۱۵ بار در قرآن کریم به کار رفته است. این دو کلمه گاهی به صورت مستقل و گاهی در کنار هم به کار رفته است.
۲. واژه «بصر و قلب یا فواد» با مشتقات شان هر کدام ۱۴۸ مرتبه به صورتهای گوناگون به کار رفته است.
۳. واژه «بخل» ۱۲ بار در قرآن ذکر شده که برابر با الفاظ «حسرت»، «طمع» و «جحود» است.
۴. واژه «الناس» با مشتقات شان ۳۶۸ بار به کار رفته که مساوی با کلمه «رسول» است.
۵. واژه «ایمان» و مشتقات و ریشه های آن ۸۱۱ مرتبه به کار رفته است.
۶. واژه «انفاق» با مشتقاتش ۷۳ بار در قرآن کریم آمده که مساوی با کلمه «رضا» است.
۷. واژه «الباب» به معنای خرده ها، ۱۶ بار که برابر با لفظ «الأفئدة» یعنی دلها می باشد.
۸. واژه «بر» و مشتقاتش ۲۰ مرتبه ذکر شده که برابر با لفظ «ثواب» و مشتقات آن است.
۹. واژه «حساب» ۲۹ مرتبه به کار رفته که برابر با الفاظ «عدل» و «قسط» است.
۱۰. واژه «جحیم» ۲۶ مرتبه در قرآن کریم آمده است که برابر با لفظ «عقاب» است.
۱۱. واژه «حیات» و مشتقات آن در مورد انسان ۱۴۵ مرتبه به کار رفته که مساوی با لفظ «موت» و مشتقات آن است.
۱۲. واژه «حرث» ۱۴ مرتبه آمده که برابر با واژه «زراعت» و برابر با واژه «فاکھه» است.

۱۳. واژه «خیانت» ۱۶ بار آمده که مساوی با لفظ «خبث» است.
۱۴. واژه «شهر» به معنای «ماه» ۱۲ بار به کار رفته که مساوی به تعداد ماههای سال که ۱۲ ماه است، می باشد.
۱۵. واژه «صالحات» با مشتقات آن، ۱۶۷ بار آمده که مساوی با لفظ «سیئات» و مشتقات آن است.
۱۶. واژه «لسان» ۲۵ مرتبه که مساوی با «موعظه» است در قرآن کریم به کار رفته است.
۱۷. واژه «مصیبت» با تمام مشتقاتش ۷۵ بار ذکر شده که برابر با لفظ «شکر» می باشد.
۱۸. واژه «یوم» به معنای روز ۳۶۵ مرتبه به کار رفته است که مساوی با تعداد روزهای سال است. (مؤدب، ۱۳۸۶: ۲۰۰-۲۰۳).

۱۹. ...

آقای مهندس عدنان رفاعی، نیز با تهیه آمارهایی از کلمات قرآن کتابی تالیف کرده اند به نام المعجزه. به بخشی از مطالب آن که بعد علمی اعجاز ریاضی را تبیین نموده، اشاره می گردد. کلمه یوم به صورت مفرد ۳۶۵ مرتبه در قرآن آمده است. کلمه شهر به صورت مفرد ۱۲ مرتبه در قرآن آمده است. کلمه جهنم در قرآن ۷۷ بار و کلمه جنات و مشتقات آن نیز ۷۷ مرتبه تکرار شده است. کلمه رجل و کلمه امراء هر کدام ۲۴ مرتبه. کلمه الحیاء و کلمه الموت با مشتقات آنها هر کدام ۱۴۵ مرتبه. کلمه الملائکة و کلمه الشیطان هر کدام ۶۸ مرتبه. کلمه الملائکة و مشتقات آن ۸۸ مرتبه کلمه الشیطان و مشتقات آن نیز ۸۸ مرتبه. کلمه یفسد و مشتقات آن نظیر کلمه ینفع و مشتقات آن هر کدام ۵۰ مرتبه. کلمه الرغبة و مشتقات آن با کلمه الرهبة و مشتقات آن هر کدام ۸ مرتبه. کلمه مصیبة و مشتقات آن با کلمه الشکر و مشتقات آن هر کدام ۷۵ مرتبه. کلمه شک و کلمه ظن هر کدام ۱۵ مرتبه. کلمه هلك و مشتقات آن با کلمه نجاه و مشتقات آن هر کدام ۶۶ مرتبه. کلمه النور ۲۴ مرتبه کلمه الظلم و مشتقات آن نیز ۲۴ مرتبه. کلمه الدنيا و کلمه الاخرة هر کدام ۱۱۵ مرتبه. کلمه ثقلت و مشتقات آن با کلمه خفت و مشتقات آن هر کدام ۱۷ مرتبه. کلمه العز و مشتقات آن با کلمه الذل و مشتقات آن هر کدام ۲۱ مرتبه. کلمه قبل و قبلک با کلمه بعد و بعدک هر کدام ۱۴۹ مرتبه. مجموع اقسام و اقساموا معادل تعداد اقسام یعنی ۸ مرتبه. کلمه قالوا معادل کلمه قل ۳۳۲ مرتبه. کلمه قلت و اقول هر کدام ۹ مرتبه. کلمه تقولون و نقول هر کدام ۱۱ مرتبه. مجموع دو کلمه تقولوا و تقولون معادل کلمه قلنا یعنی ۲۷ مرتبه. (یزدانی ۶۷)؛ یعنی اعداد از نظر مفرد و جمع نیز یک نوع تناسب دارد. در این رابطه مثالهای دیگری نیز آورده اند که بسیاری از آنان چنانکه خواهد آمد از نظر ریاضی و آماری درست نیست.

اخیراً در شبکه های مجازی از زبان دکتر مجد (تبعه مصر و شافعی مذهب، استاد دینی در دانشگاه الازهر مصر) مطالبی در باره ۱۲ امام شیعیان و ۱۴ معصوم که از نظر عددی در قرآن کریم تطابق دارد، مطرح گردیده و تحقیقات او باعث گردیده است که وی به مذهب تشیع روی آورد. براساس تحقیقات وی کلمه امام در دوازده آیه (بقره ۱۲۴، توبه ۱۲، هود ۱۷، اسراء ۷۰، انبیاء ۷۲، قصص ۴۱ و ۴۵، حجر ۷۹، سجده ۲۴، یس ۱۲، فرقان ۷۴ و احقاف ۱۲) آمده است و

کلمه شیعه با مشتقات آن ۱۲ بار آمده و کلمه عصمت در قرآن نیز ۱۴ بار (نساء ۱۴۶ و ۱۷۵، عمران ۱۰۱ و ۱۰۳، مائده ۶۷، یوسف ۳۲، یونس ۲۷، هود ۴۳ (دوبار تکرار شده)، احزاب ۱۷، غافر ۳۳، ممتحنه ۱۰ و حج ۷۸) تکرار شده است که مطابق با اعتقاد شیعیان مبتنی بر دوازده امام به اضافه حضرت زهرا (س) و پیامبر (ص) می باشد. کلمه کساء یا همان ال عبا در قرآن کریم با تمام انواع لفظش پنج بار آمده (بقره ۲۳۳ و ۲۵۹، مائده ۸۹، مؤمنون ۱۴ و نساء ۵) که با پنج نفر شامل پیامبر، امام علی (ع)، حضرت زهرا و حسنین تطبیق دارد.

اینها مطالبی است که در باره اعداد به کار رفته در قرآن کریم از زبان برخی از محققان مطرح گردیده است، اما اینکه چگونه بر معجزه قرآنی دلالت می کند جای بحث و بررسی دارد و چنانکه خواهد آمد موافقان و مخالفان در این زمینه وجود دارند

این هم یک لوح از کارهای که یکی از شاگردان کلاس ۱۱ در یکی از مدارس کابل به صورت فعالیت های فوق برنامه زیر نظر استاد خویش انجام داده است.

موضوعات و واژه‌های به کار رفته که از تناسب اعدادی برخوردار است شامل حوزه گسترده ای است که تقریباً همه جهان هستی، ابعاد انسانی، معرفتی، متافیزیکی، کلی و جزئی را در بر می‌گیرد. با این همه دیدگاه‌ها و نظراتی در این رابطه مطرح اند و اعجاز عددی قرآن مورد نقد و بررسی قرار گرفته و قضاوت در این رابطه به راحتی و سادگی نخواهد بود.

سابقه و پیشینه اعجاز عددی

این موضوع از پیشینه طولانی برخوردار نیست، همزمان با ظهور رایانه و محاسبات ریاضیات به صورت کامپیوتری، معجزه علمی عددی یا شگفتی‌های عددی مطرح گردیده است. هرچند به اعتقاد برخی رد پای این فکر علمی در کتاب «الاتقان فی علوم القرآن» سیوطی دیده می‌شود. اما تا چند سال اخیر این راز علمی پنهان مانده بود و با ظهور رایانه، پرده از روی نظم ریاضی قرآن کریم برداشته شد و اعجاز این کتاب مقدس بار دیگر بر جهانیان ثابت گردید. در رأس طرف داران این ادعا افرادی چون رشاد خلیفه و عبدالرزاق ونوفل است. (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۹: ۱۲۷).

در میان پژوهشگران مسلمان معاصر، نخستین بار سعید نورسی (۱۸۷۳-۱۹۶۰) در کتاب «اشارات الاعجاز فی مظان الایجاز» و برخی نوشته‌های خود، در ضمن بحث از تناسب لفظی واژه‌های قرآن، به هماهنگی عددی الفاظ قرآن پرداخته است. اما برای اولین بار عبدالرزاق نوفل (۱۹۸۴م) بود که واژه «اعجاز» را در این زمینه به کار برد (پهلوان و شفیعی، ۱۳۸۸: ۵۱) و در کتاب «الاسلام دین و دنیا» که در سال ۱۹۵۹ م به چاپ رسیده و چنین آورده که دو کلمه دین و دنیا در قرآن به تعداد برابر به کار رفته و تکرار گردیده‌اند. در سال ۱۹۶۸ میلادی نیز برای چاپ اول کتاب «عالم جن و ملائکه» آورده است که واژه شیطان به اندازه ملائکه تکرار گردیده است و همین طور بقیه واژه‌های قرآنی که از یک نوع تناسب و تناسب برخوردار هستند به صورت مساوی به کار رفته است. از نظر ایشان اعداد و ارقام در کلمات الهی قرآن کریم وجود دارد که تعجب را وادار می‌دارد. (نوفل، ۱۳۸۳: ۱۶).

بیست‌چند سال پیش شیمیدانی مصری به نام دکتر رشاد خلیفه که در امریکا اقامت داشت، پس از سه سال کار مداوم و استفاده از کامپیوتر! ادعا نمود که نظم حیرت انگیزی را در قرآن کشف نموده است. ایشان گفت: تعداد تکرار حروف و کلمات در قرآن، کاملاً سنجیده و حساب شده است و از تناسب و نظم شگفت انگیز حکایت می‌کند و نتیجه گرفت که چون هیچ مؤلف و نویسنده ای نمی‌تواند در ضمن نگارش کتاب، مراعات تعداد تکرار حروف و کلمات خود را نموده و نظم خاص در میان آنها تعبیه کند، پس این ویژگی خاص قرآن بوده و وجهی از وجوه اعجاز آن به شمار می‌رود. اولین مثال ایشان برای اثبات ادعایش، حروف مقطعه قرآن بود که مدعی شد راز و رمز این حروف اسرارآمیز را کشف کرده است.

ایشان گفت تکرار حروف مقطعه در سوره مربوطه، بیش از تکرار حروف دیگر است و نیز معدل تکرار این حروف نسبت به مجموع حروف سوره خاص، بیش از معدل تکرار این حروف در سوره‌های دیگر است. همچنین در هر یک از ۲۹ سوره ای که در افتتاح آن، حروف مقطعه آمده است، مجموع تعداد آن حرف یا حروف در آن سوره دقیقاً و بدون استثنا مضرب ۱۹ می باشد. با اعلان این خبر و پخش آن توسط رسانه های گروهی و جرائد آن روز، این موضوع به گونه ای غیرمنتظره در همه جا پخش گردید و موجی از شادی و شعف در میان مسلمانان برانگیخت. انتشار این خبر در میان روشنفکران کشورهای اسلامی، نه تنها موجب شعف و شادی بلکه موجب آن شد تا بسیاری از آنها خود به میدان آمده و با آمارگیری از تعداد حروف و کلمات قرآن، پرده های دیگری از اسرار و رموز این کتاب آسمانی را برملا سازند!

البته از این عده، جمعی بعد از مدتی سرگردانی و راه به جایی نبردن، دست از کار کشیدند. اما گروهی دیگر که اعتقادی راسختر به اعجاز قرآن داشتند، به این کاوش ادامه دادند و مقالات و تالیفاتی نیز منتشر کردند همانطوری که گفته شد ایشان اولین نفر در این وادی نبوده و ردپای این فکر در کتاب الاتقان فی علوم القرآن سیوطی نیز دیده می شود. (یزدانی ۶۸)

دیدگاه‌ها در باره اعجاز عددی قرآن کریم

در مجموع دو دیدگاه کلان در باره اعجاز عددی قرآن کریم مطرح اند. تعدادی موافق معجزه عددی و ریاضی قرآن هستند و در مقابل برخی دیگر این موضوع را قبول ندارند. در هرصورت طرف داران اعجاز عددی قرآن و هم منتقدان این نظریه زیاد هستند.

الف) موافقان اعجاز عددی قرآن

در این مورد افراد زیادی کتاب و مقاله نوشته اند. یکی از آنان دکتر رشاد خلیفه است. وی در خانواده ای صوفیان مصر در شهر «طنطه» متولد شد و در سال ۱۹۷۱م در شهر مکه رسماً به جرگه نایبان مکتب تصوف در آمد. او تحصیلات جدید خود را در دانشکده عین الشمس قاهره گذراند و دکترای خود را در دانشگاه کالیفرنیا در رشته بیوشیمی گیاهی گذراند. کتاب معجزه القرآن الکریم رشادخلیفه، در امریکا و بیروت در سال ۱۹۸۳م به چاپ رسید.

او چندین سال در این مورد با استفاده از رایانه تحقیق کرده است و نتیجه این تحقیقات را در سال ۱۳۵۱ شمسی به روزنامه های دنیا داده شد. تمام کوشش ایشان این است که معانی و اسرار حروف مقطعه قرآن کریم را کشف کند و ثابت نموده است که رابطه نزدیکی میان حروف مقطعه با حروف سوره ای که در آغاز آن قرار گرفته اند وجود دارد. ایشان با استفاده از رایانه بیان کرده که در ۲۹ سوره قرآن حروف مقطعه آمده و نسبت این حروف را در ۱۱۴ سوره قرآن کریم سنجیده است.

براساس تحقیق وی این نتیجه به دست آمده که نسبت حروف «ق» در سوره «ق» از تمام سوره‌های قرآن بدون استثنا بیشتر است. همین طور بقیه حروف مقطعه که در اول هر سوره به کار رفته از بقیه حرفها بیشتر است. براساس نظر وی عدد ۱۹ یک عدد اساسی در قرآن است که از «تسعة عشره» (مدثر: ۳۰) اخذ کرده و اعداد برخی آیات و کلمات را بر آنها تطبیق کرده و یک نظام ریاضی را ارائه داده است.

ایشان با محاسبات رایانه‌ای تعداد تبدیلهای ممکن را به منظور کتابی مثل قرآن که از لحاظ ریاضی دقیق و حساب شده است محاسبه می‌کند و ارقام ۶۲۶ سیتیلیون به دست می‌آید و چنین کاری از توان بشر عادی خارج است و این یکی از معجزات کلام الهی است. تمام مباحث قرآنی مانند ترتیب و محل نزول سوره‌ها، شیوه‌های مخصوص کتابت کلمات و تقسیمات سوره به آیات با امر الهی صورت گرفته است. (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۹: ۱۲۹-۱۲۸).

مؤلف کتاب معجزه القرن العشرين من کشف سباعیه و ثلاثیه اوامر القرآن الکریم ابن خلیفه علیوی در کتاب ۱۱۰ صفحه خود می‌گوید ۹۰٪ اوامر قرآن کریم هفتگانه یا سه گانه و یا یگانه است و تکرار آنها در موارد خود لازم بوده است.

عبدالرزاق نوفل در کتاب «الاعجاز العددي للقرآن الکریم» تلاش کرده تا نظام ریاضی تکرار واژه‌ها را در قرآن نشان دهد. ایشان تلاش بسیار نموده است تا نوعی اعجاز در همسانی عددی آیات مربوط به هر موضوع را نشان دهد. این کار در حد خود قابل ستایش است اما در مقایسه با اعجاز علمی و فصاحت و بلاغت قرآن کریم از اهمیت کمتری برخوردار است. (سلطانی گرد فرامرزی، ۱۳۹۳: ۲۹۱).

آیت الله مکارم شیرازی در جلد دوم تفسیر نمونه زیر آیه اول سوره آل عمران بحثی را از دکتر رشاد خلیفه به صورت مفصل و مبسوط گزارش می‌کنند. هرچند به نظر ایشان این امر نیاز به بررسی فراوانی دارد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴: ج ۲: ۴۸۳) اما در پایان و مجموع بررسی خود نتیجه می‌گیرد که حروف قرآن طی ۲۳ سال بر پیامبر اسلام (ص) نازل شده حساب شده و بسیار دقیق و منظم است که حفظ و نگهداری نسبتهای آن بدون استفاده از مغزهای الکترونیکی امکان پذیر نیست.

با محاسبات کامپیوتری، می‌توان میزان هریک از حروف چهارده گانه مقطعه را در هر سوره از ۱۱۴ سوره قرآن نسبت به مجموع حروف آن سوره چند درصد است، به دست آورد. مثلاً نسبت حرف «ق» در سوره «ق» از تمام سوره‌های قرآن بدون استثنا بیشتر است و این امر واقعاً حیرت آور و شگفت انگیز است که انسانی بتواند مراقب تعداد هریک از حروف سخنان خود را در طول ۲۳ سال باشد و در عین حال آزادانه مطالب خود را بدون کدام مشکلی بیان کند. مسلماً چنین کاری از عهده یک انسان معمولی بیرون است حتی محاسبه آن برای بزرگترین ریاضی دانها بدون

کمک مغزهای الکترونیکی ممکن نیست. اینها همه نشان می‌دهد نه تنها سوره‌ها و آیات قرآن بلکه حروف آن نیز روی حساب و نظام ریاضی خاصی است که فقط خداوند، قادر بر حفظ آن می‌باشد (مکارم شیرازی، همان: ۴۸۶-۴۸۵). بنابر اعتقاد نوفل، اعداد ریاضی در قرآن کریم یکی از معجزات است که بشر توانایی آن را ندارد. کدام قدرت و توانایی بشری با ابزار و وسائل حسابگر و شمارشگر یا مغزهای الکتریکی می‌تواند اعداد الفاظ را به طور تساوی اندازه‌گیری کند آنگاه به صورت الفاظ و کلمات در موضوع‌های گوناگون، جدا جدا و دور از هم پراکنده سازد. موضوعاتی که همانند هم یا مرتبط باهم یا نقیض هم هستند و در لابلای آیاتی قرار دهد که بین شش تا هفت هزار آیه است و خود آیات در نهایت رسایی و زیبایی می‌باشند. این کار از توان بشر بیرون است گرچه باهم همکاری کنند تا چه رسد به یک نفری آنهم درس نخوانده که از عهده این کار برآید (نوفل، ۱۳۸۳: ۱۰۷).

از نظر عبدالرزاق نوفل، این هماهنگی و تساوی نه تنها در تعداد کلمات است، بلکه در تعداد حروف هم وجود دارد؛ مثلاً مأموران و نگهبانان دوزخ که فرشتگان می‌باشند، تعدادشان ۱۹ نفر است: عَلَیْهَا تَسْعَةُ عَشَرَ (مدثر/۳۰)؛ «که نوزده (فرشته) بر آن گماشته است». نیز (بسم الله الرحمن الرحیم) که سوره‌های قرآن جز سوره توبه، با آن شروع می‌شود، دارای ۱۹ حرف است (ب، س، م، ا، ل، ه، ا، ل، ر، ح، م، ن، ا، ل، ر، ح، ی، م) (کریمی نیا، ۱۳۹۰: ۸). به اعتقاد طرف داران اعجاز عددی قرآن عدد ۱۹ یکی از اعداد مبنای به حساب می‌آید که تمام اعداد و مسایل ریاضی در قرآن یا به صورت ضرب، جمع، مضروب و... آن وجود دارد.

البته در صورت تعارض و یا عدم هماهنگی کلمات قرآنی با مصادیق خارجی دست به توجیهات می‌زنند و تلاش می‌کنند تا به نحوی از ریشه‌های دیگر و مرتبط با آن این نا همگونی را حل نمایند. مثلاً در جای ادعا می‌کنند که حروف مقطعه که در ابتدایی هر سوره به کار رفته اند در مقایسه با بقیه حروف در آن سوره بیشتراوند، اما این ادعا در مورد برخی از سوره‌ها مانند «یس» و غیره بر عکس است. چنانکه در نقد و بررسی این مطلب خواهد آمد، آنان به توجیهات دست می‌زنند.

مهمترین ادله موافقان اعجاز عددی

به نظر می‌رسد مهمترین ادله قایلین به اعجاز ریاضی و عددی قرآن کریم عبارت است از:

۱. توجه به ظاهر اعداد به کار رفته در قرآن کریم و تطبیق آن با مصادیق خارجی، مانند کلمه یوم، شهر و... به عبارت دیگر آیات اعدادی قرآن کریم دلیل بر اثبات معجزه ریاضی بودن آن است.
۲. نقش کامپیوتر در محاسبات اعداد به کار رفته در قرآن کریم؛ علوم کامپیوتری این مطلب را اثبات می‌کند که اعداد به کار رفته در قرآن از توان یک انسان عادی و معمولی خارج است و کسی نمی‌تواند در کلمات

خودش این گونه دقیق و حساب شده مطالبی را بیان نماید. حداقل این دلیل را می توان به عنوان مؤید به حساب آورد اگر دلیل مستقل به حساب نیاید.

۳. نظم داشتن به صورت ریاضی و عددی؛ چنانکه آنان ادعا دارند عددی مانند ۱۹ مبنای حساب می آید و این گونه منظم و دقیق است که تمام اعداد و مسائل ریاضی در قرآن کریم با آن تطابق دارند.

ب) مخالفان اعجاز عددی قرآن

کسانی که با اعجاز ریاضی و عددی قرآن موافق نیستند، پرسشهایی را مطرح و آنگاه پاسخهایی را با توجه به محتوای آیات و روایات مبتنی بر عدم اعجاز عددی مطرح می سازند. اساسا قرآن خود را چگونه معرفی کرده است، پیشوایان معصوم قرآن را چگونه معرفی کرده اند! آیا آن را کتابی اسرارآمیز، معماگونه، عجیب و غریب وصف نموده اند و یا آن را کتابی روشن و پرمحتوا خوانده اند؟ حقیقت آن است که قرآن خود را کتاب هدایت و رستگاری می داند و پیوسته ما را به تلاوت و تدبر در خود دعوت می کند. قرآن ما را به تماشای حروف و کلمات خود دعوت نمی کند، بلکه همواره ما را به قرائت و تدبر و توجه به هشدارهای خود فرا می خواند. قرآن خود را احسن الحدیث می خواند که باز جنبه معنایی آن مد نظر است نه ساختار لفظی آن، لذا بعد از آن می فرماید: «تقشعر منه جلود الذین یخشون ربهم ثم تلین جلودهم و قلوبهم الی ذکر الله ذلک هدی الله یهدی به من یشاء» (الزمر: ۲۳).

قسمتی از آیات قرآن که ماهیت قرآن را می توان از آنها فهمید قابل توجه است: ذلک الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین (بقره: ۲). «شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان» (بقره: ۱۸۵). «ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم» (اسراء: ۹). «ولقد صرفنا فی هذا القرآن لیدکروا و ما یزیدهم الا نفورا» (اسراء: ۴۱). «و ننزل من القرآن ما هو شفا و رحمه للمؤمنین و لا یزید الظالمین الا خسارا» (اسراء: ۸۲). «وانک لتلقى القرآن من لدن حکیم علیم» (النمل: ۶). چنانکه ملاحظه می کنید، قرآن خود را حکمت، علم، نور، ذکر، هدایت، موعظه، بلاغ، وسیله جدایی حق از باطل، شفای بیماریهای قلبی، بیان هر چیز و وسیله خروج از تاریکی به نور می داند و همه این عناوین در پرتو توجه به محتوای قرآن و پیروی از رهنمودهای آن میسر می شود، نه از طریق دقت در ساختار لفظی و کشف تناسب و توازن حروف و کلمات این کتاب آسمانی. هرگز به وصف یا عنوانی برای قرآن برخورد نمی کنیم که به جنبه لفظی آن هم از این زاویه خاص نظر داشته باشد. البته یکی از وجوه اعجاز قرآن فصاحت و بلاغت آن است، اما آن دو نیز طریقی برای توجه هرچه بیشتر به مفاد و محتوای این کتاب آسمانی است. عربی بودن قرآن نیز در همین راستاست. قرآن فلسفه عربی بودن خود را تدبر و دقت بیشتر بندگان می داند چنانکه می دانیم، زبان عربی انعطافی بسیار بالا دارد و دقائق و لطائف معانی را در قالب هیچ زبانی همچون زبان عربی، نمی توان به مخاطب القا نمود: «انا انزلناه قرانا عربیا لعلکم تعقلون» (یوسف: ۲).

بنابراین، در هیچ جای قرآن حتی بطور تلویحی نیز ما به این گونه کاوشها دعوت نشده ایم. بلکه می توان گفت به عدم آن تشویق شده ایم. چنانکه می دانیم، یکی از قصه های عبرت انگیز و جالب قرآن قصه اصحاب کهف است. قرآن بعد از ذکر داستان آنها، اظهار تاسف می کند که چرا مردم به جای آنکه به پیام این قصه توجه کنند و راه اصحاب کهف را پیموده و از بیدار شدن آنها بعد از سیصد سال خواب، نتیجه بگیرند که خداوند قادر است آدمیان را بعد از خواب گران مرگ در روز قیامت زنده نماید، خود را مشغول مطالب حاشیه ای قصه نموده و بر سر تعداد اصحاب کهف باهم جدال می کنند. بعضی می گویند: چهار نفر، بعضی می گویند: شش نفر وعده ای آنها را هشت نفر می دانند. قرآن می فرماید: ای پیامبر! در این باره با آنها جدال مکن و از آنها چیزی می پرس و به افسانه های آنها اعتماد منما. به مورد دیگری توجه فرمائید: در مورد تعداد نگهبانان دوزخ، قرآن می فرماید: تعدادشان را نوزده نفر قرار دادیم، نه بدان جهت که اسرار و رموزی در این عدد در نظر گرفته ایم، بلکه فقط به این منظور که چون و چرای افراد مریض و کافر را برانگیزیم و نیز ایمان مؤمنان را تقویت کرده باشیم: «و ما جعلنا اصحاب النار الا ملائكة و ما جعلنا عدتهم الا فتنة للذين كفروا ليستيقن الذين اوتوا الكتاب و يزداد الذين امنوا ايمانا و لا يرتاب الذين اوتوا الكتاب و المؤمنون و ليقول الذين فى قلوبهم مرض و الكافرون ماذا اراد الله بهذا مثلا كذلك يضل الله من يشا و يهدى من يشا» (مدثر: ۳۱)؛ مأموران دوزخ را فقط فرشتگان معین نکردیم تا اهل کتاب یقین پیدا کنند و بر ایمان مؤمنان بیفزایند، و اهل کتاب و مؤمنان تردید به خود راه ندهند و بیماردلان و کافران بگویند: خدا از این توصیف چه منظوری دارد؟ این گونه خداوند هر کس را بخواهد گمراه می سازد و هر کس را بخواهد هدایت می کند.

تا اینجا معلوم گردید که جنبه هدایتی و معنوی قرآن کریم با توجه به آیات مورد تأکید قرار گرفته است تا جنبه ظاهری و عددی آن. حالا این پرسش مطرح می گردد که قرآن در احادیث چگونه معرفی شده است؟ آیا حدیثی از معصوم به مارسیده است که قرآن را کتابی اسرار آمیز، معماگونه و حاوی فرمولهای ریاضی و از مقوله رمل و جفر معرفی کرده باشد؟ پاسخ منفی است در احادیث نیز قرآن، علم، حکمت و نور خوانده شده است و اکیدا توصیه شده است که آن را چراغ عمل و مشعل حیاتمان قرار دهیم. در نهج البلاغه آمده است: **اللّٰهُ الله فى القرآن لا يسبقنكم بالعمل به غيركم.**

در کتاب شریف کافی از رسول اکرم (ص) روایت شده است: **القرآن هدى من الضلالة و تبيان من العمى و استقالة من العثرة و نور من الظلمة و ضيا من الاجداث و عصمة من الهلكة و رشد من الغواية و بيان من الفتن و بلاغ من الدنيا الى الآخرة وفيه كمال دينكم و ما عدل احد عن القرآن الا الى النار.** در کتاب فقیه از امیرالمؤمنین در وصیتشان به فرزندش آمده است: **و عليك بتلاوة القرآن و العمل به و لزوم فرائضه و شرايعه و حلاله و حرامه و امره و نهيه و التهجد به و تلاوته فى ليلك و نهارك فانه عهد من الله تبارك و تعالى الى خلقه فهو واجب على كل مسلم ان ينظر**

کل يوم فی عهده و لو خمسين ایه واعلم ان درجات الجنة علی قدر آیات القرآن فاذا کان يوم القيمة یقال لقاری القرآن اقرا و ارق فلا یكون فی الجنة بعد النیین و الصدیقین ارفع درجه منه.

هرگز در بیانات امامان و سیره عملی آنها مشاهده نشده است که قرآن را از این منظر بنگرند و مطالبی هرچند به صورت ضمنی و تلویحی در مورد تعداد حروف و کلمات قرآن و روابط ریاضی بین آنها بیان نموده باشند و لافل سر نخ در این مقوله به دست داده باشند، تا ما با اطمینان خاطر در این رشته وقت صرف کنیم و دلخوش باشیم که اگر تاکنون به نتیجه نرسیده ایم، امید است که در آینده به نتایجی جالب دست یابیم. از علمای بزرگ، حتی ریاضی دانانی نظیر: خواجه نصیر طوسی و شیخ بهایی نیز نقل نشده است که چنین سیر و سیاحتی را در قرآن نشان داده باشند. (یزدانی، ۶۷)

مؤلف «کتاب تسعة عشر ملکا»، حسین ناجی محمد محی الدین است. ایشان در این کتاب به شدت به کسانی که عدد ۱۹ را یکی از اسرار قرآن می داند حمله می کند و مدعی است که عدد ۱۹ شعار بهائیان است و از نظر مسلمانان مرتد و کافر هستند و شواهدی می آورد که سال در نظر آنان ۱۹ ماه است و هر ماهی هم ۱۹ روز و کتاب البیان آنان ۱۹ قسمت و هر قسم آن ۱۹ باب و نمازهای یومیه آنان نیز ۱۹ رکعت است. (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۹: ۱۳۴).

در مواردی، عبدالرزاق نوفل، گرفتار تفسیر به رأی شده و سخنانی بیان داشته است که به هیچ وجه قابل قبول نیست. برای مثال در ذیل آیه شریفه: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا» (اعراف: ۱۸۹)؛ «او کسی است که شما را از یک شخص آفرید؛ و از او همسرش را قرار داد؛» نوفل می گوید: نفس واحده همان پروتون و زوج آن الکترون است (!) و این دو عنصری است که ذره از آن ها ترکیب شده است (!) سپس این را دلیل اعجاز علمی قرآن می شمارد (القرآن و العلم الحديث / ۱۵۶).

عبدالرزاق نوفل می گوید: دانشمندان گفته اند که بار مثبت و منفی در پروتون و الکترون و مساوات آن ها موجب می شود تا اتم باقی بماند و توازن و تعاون و سکون آن حفظ شود و هر اختلاف کوچکی در آن ها، موجب نابودی اتم می شود و این حقیقت را قرآن در آیه ۱۸۹ سوره اعراف بیان داشته است که سبب سکون نفس را زوج او قرار داده است (!) و این همان است که علم در مورد بار پروتون و الکترون می گوید (همان / ۱۵۶ ۱۵۸).

در مورد نقد سخن فوق، باید گفت: «نفس» در هیچ لغت نامه و اصطلاح نامه ای به معنای «پروتون» نیامده است و «زوج» هم به معنای «الکترون» نیست، ولی این نویسنده برای اثبات نظریات علمی خود از منظر آیات قرآن این گونه معنایی را بر آیات حمل کرده است. ممکن است این گونه افراد با حسن نیت و یا قصد اثبات اعجاز قرآن چنین تفسیر کرده باشند، ولی این عمل، «تفسیر به رأی» است و گوینده آن ممکن است خود را دچار عذاب الهی کند. (کریمی نیا، ۱۳۹۰: ۱۲).

مهمترین ادله مخالفان اعجاز عددی

مخالفان اعجاز عددی دلایل را آورده‌اند:

۱. آیات قرآن کریم که بیشتر ناظر بر بعد معنوی و هدایتی نه ظاهر آن، دارند.

۲. روایات نیز در رد اعجاز عددی آورده‌اند.

۳. دیدگاه‌های مفسران و ریاضی دانان مسلمان را نیز مؤید می‌آورند.

نقد و بررسی

براساس آنچه تحقیق گردید، دو مسأله باید مورد ارزشیابی قرار گیرد. ابتدا لازم است از مقایسه این دو دیدگاه به نقد و بررسی آن پردازد و سپس به نتایج به دست آمده اشاره گردد.

مهمترین ادله طرف داران و موافقان اعجاز عددی و ریاضی توجه به ظاهر اعداد به کار رفته در قرآن کریم و مشاهدات عالمانه از آن و محاسبات کامپیوتری است. اما مخالفان با توجه به ادله قرآنی، روایی و سیره مفسران تاریخی نظرات موافقان معجزه ریاضی را به چالش کشانده و آن را مردود می‌شمارند.

عباس یزدانی در مقاله «اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن» که در مجله کیهان اندیشه، شماره ۶۷، ص ۶۲ به بعد چاپ شده اشکالات متعددی نسبت به برخی از کتابها و مقالاتی که اعجاز عددی را پذیرفته‌اند، مطرح می‌کند. به اعتقاد وی در قرآن به وصفی برخورد نمی‌کنیم که جنبه لفظی قرآن آنهم از زاویه اعجاز عددی نظر داشته باشد.

به عنوان نمونه دکتر رشاد خلیفه معتقد بود در کل قرآن ۱۹ مرتبه «بسم الله» و ۲۶۹۸ بار «الله» و ۵۷ بار «رحمن» و ۱۱۴ بار «رحیم» به کار رفته است. وی در نقد دکتر رشاد خلیفه می‌نویسد: از این امار و ارقام فقط عدد ۵۷ صحیح است و بقیه درست نیست. مثلاً برای این که واژه «الله» درست شود باید واژه‌های «بالله، تالله، للله و فالله» را حساب کنیم و «الهم» را حساب نکنیم.

یا تعداد تکرار حرف «ق» در سوره های الشمس و القيامة و الفلق، در حدی است که معدل تکرار آن از معدل تکرار ق بیشتر می‌شود و یا در مورد سوره «طه» با پنج استثنا مواجه می‌شویم، سوره حج، نور، فتح، مجادله و توبه یا در مورد سوره یس نتیجه کاملاً معکوس است، یعنی یا وسین کمترین تکرار را به خود اختصاص داده‌اند. نیز در مورد حرف «ن» می‌بینیم تکرار آن در سوره حجر بیشتر از تکرار آن در سوره ن و القلم می‌باشد. اینجاست که آقای رشاد خلیفه به توجیه رو آورده و مطالبی به هم می‌بافد که هیچ معقول به نظر نمی‌آید. مثلاً در مورد سوره یس و اینکه چرا نتیجه معکوس است، می‌گوید: چون یس برخلاف بقیه حروف مقطعه برعکس ترتیب حروف الفبایی است، پس نتیجه نیز باید معکوس و وارونه باشد. یا اگر معدل تکرار حرف «ص» در سوره اعراف از معدل تکرار آن در بعضی سوره‌ها، مثل سوره والعصر کمتر است باید چهار حرف المص را که در اول سوره اعراف آمده است، با هم در نظر

بگیریم و معدل مجموعه این چهار حرف را با معدل مجموعه آنها در دیگر سوره ها بسنجیم!! و یا برای پاسخ به استثنا سوره حجر می گوید: سوره حجر با «الر» شروع شده است و ما باید همه سوره هایی را که با «الر» شروع می شود در حکم یک سوره قرار دهیم و در مورد استثنا شدن پنج سوره فوق الذکر می گوید: این پنج سوره مدنی هستند و چون سوره طه مکی است باید آن را با دیگر سوره های مکی مقایسه کنیم.

چنانکه ملاحظه می کنید ایشان خود را به آب و آتش می زند تا به هر قیمت شده است، جایی برای تئوری خود بگشاید در حالی که این استثناها خیلی زیادند و توجیهات ایشان خیلی خفیف به نظر می رسد. ترمیم یک تئوری باید به گونه ای مساعد با تفاهم عرفی باشد. چنانکه در جمع سخنان متعدد فرد حکیم باید به گونه ای جمع نمائیم که عرف پسند باشد و اصطلاحاً جمع تبرعی نباشد. در حالی که جمع کردنیهای ایشان از یک نظم و تناسب منطقی و عرفی برخوردار نیست و هر استثنایی را با اسلوبی خاص جواب می گوید. بدون شک با این روش می توان برای هر کتابی نظم ریاضی پیدا نمود! (همان: ۱۳۵).

براین اساس، ایشان در نقد دیدگاه نوفل و رشاد خلیفه می نویسد که: آمار و ارقام اعلام شده در مورد نظم ریاضی قرآن غالباً نادرست است. در شمارش کلمات، روش واحدی را رعایت نمی کنند. بر فرض اینکه توازن عددی در واژه های قرآن باشد، به تنهای معجزه بودن قرآن را ثابت نمی کند، زیرا مشابه این امور در کارهای انسان دیگر وجود دارد. در کتاب و سنت هیچ اشاره ای به وجود نظم ریاضی در قرآن دیده نمی شود. (رضایی اصفهانی، ۱۳۹۲: ۵۱۶-۵۱۷).

بسام نهادجراز، هرچند به نوعی اعجاز عدد ۱۹ را پذیرفته است اما با ذکر مطالبی خطاهای رشاد خلیفه را بیان کرده است. او می نویسد: بعد از تحقیق در مورد تکرار حروف در سوره ها متوجه شدم که دکتر رشاد خلیفه به صورت عمدی دروغ گفته است تا اینکه به نتایج مورد نظرش در تکرار حروف در هر سوره برسد و ثابت کند که همگی بر عدد ۱۹ قابل تقسیم است. (رضایی اصفهانی، ۱۳۹۲: ۳۶).

دکتر محمد حسن هیتو، یکی از نقادان اعجاز عددی قرآن در کتاب «المعجزة القرآنية» می گوید: از اولین کسانی که تئوری رشاد خلیفه را نقد نمود استاد حسین ناجی محمد در کتابش موسوم به التسعة عشر ملكا می باشد. ایشان هفت جمله ابداع نموده که همه از ۱۹ حرف تشکیل شده و هر کدام دارای ۳ حرف لام می باشد و مجموع حروف این جمله ها نیز ۱۳۳ است که مضرب ۱۹ و مجموع لام ها در هر هفت جمله نیز ۱۹ است. سپس می گوید: آیا صرف این تناسبهای عددی دلیلی بر حقانیت مفاد این جمله ها است؟

۱. لا بعث ولا حساب ولا جهنم.

۲. لا صراط ولا جنه ولا نعيم.

۳. مهندس الكون الرب ابليس.

۴. البهائية هي الدين الحق.

۵. بهاالله لآخر الانبيا.

۶. الجنة و النار الكذوبتان.

۷. رقم تسعة عشر الرمز لابلوس.

یکی دیگر از رهروان راه آقای رشاد خلیفه ، آقای مهندس عدنان رفاعی می باشد. ایشان نیز با تهیه آمارهایی از کلمات قرآن کتابی تالیف کرده اند به نام المعجزة که در بخش اعجاز عددی گذشت. اما بسیاری از این آمارها در مقام محاسبه درست نیست و بر فرض صحت نیازمند توجیهات و تکلفات فراوانی است. مثلاً ایشان برای آنکه در شمارش یوم به عدد ۳۶۵ برسد گفته است ، باید یوم را به صورت مفرد در نظر بگیریم. زیرا اگر ایام و یومین را به حساب آوریم ، به عدد مطلوب نمی رسیم اما باز هم منظور ایشان تامین نمی شود. زیرا یومئذ و یومکم و یومهم نیز باید از لیست ما خارج شوند در حالی که اینها هم مفردند. اگر منظور ایشان از مفرد این است که به یوم هیچ حرفی متصل نباشد، در آن صورت بالیوم و لیوم و فالیوم را نیز باید از لیست خارج کنیم که آمار ما از ۳۶۵ بسیار کمتر خواهد شد. خلاصه ، ایشان برای نیل به عدد ۳۶۵ از هیچ اسلوب منطقی پیروی نکرده اند و با این گزینش های تبریعی می توان در اکثر واژگان کتب ، نظم ریاضی پیدا نمود. (یزدانی ۶۷).

جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به دیدگاه ها و دلایل موافقان و مخالفان اعجاز عددی و ریاضی قرآن کریم می توان اینگونه جمع بندی نمود:

۱. از مطالب موافقان و مخالفان اعجاز عددی قرآن این نکته اثبات می شود که نظم ریاضی در قرآن کریم به

صورت موجهه جزئی قابل قبول است اما در تمام موارد قابل قبول نیست.

۲. عدد ۱۹ به عنوان مبنای ریاضی مخدوش و قابل تأمل و بررسی به نظر می رسد.

۳. برخی از طرف داران اعجاز عددی، آن را برای اثبات تحریف ناپذیری قرآن کریم می دانند، در حالی که

اعجاز عددی یک زبان گزارشی است و فقط نظم ریاضی را بیان می کند اما اینکه چگونه باید باشد را بیان

نمی کند. پس نظم ریاضی دلیل بر تحریف پذیری یا ناپذیری قرآن کریم نیست. (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۹:

۱۳۸-۱۳۹)

۴. نظم ریاضی و عددی قرآن کریم در موارد محدودی که وجود دارد و مورد قبول موافقان و مخالفان است

یک امری شگفت انگیز است زیرا یک فرد امی و درس ناخوانده در طی ۲۳ سال کتابی را با نظم عددی خاص

آورده است. اما نمی توان مدعی شد که این نظم ریاضی معجزه بودن آن را نیز ثابت می کند. (رضایی

اصفهانی، ۱۳۹۲: ۵۱۸).

سرانجام این پژوهش که می‌تواند نتیجه کلی و نهایی بحث را روشن کند این است که قرآن کریم معجزه بی‌بدیل در عرصه‌های مختلف علمی محسوب می‌گردد اما سخن اصلی این است که هر امری را بدون تأمل و دقت نظر نمی‌توان به عنوان معجزه قرآن در نظر گرفت. گاهی صرف ادعای معجزه شأن و جایگاه قرآن کریم را زیر سؤال خواهد برد، زیرا ممکن است امری و یا مسأله به اعتقاد برخی به صورت معجزه به نظر رسد اما دانشمندان با تحقیقات تجربی نیز به راحتی بتوانند به آن نتیجه برسند که چنین چیزی نه تنها معجزه نخواهد بود بلکه منجر به تنزل و سقوط از مقام اعجازی قرآن کریم خواهد شد.

یکی از مباحث معجزات قرآن کریم اعجاز عددی است که پژوهشگرانی بیشتر از اهل سنت و کمتر از شیعیان در این زمینه ابراز نظر نموده و تعدادی از عالمانی مانند نوفل معتقد به معجزه بودن آن است. پرسش اصلی این است که آیا بشر با اختراعات علمی و محاسبات ریاضی توسط دستگاه‌های پیشرفته کامپیوتری نمی‌تواند چنین کاری را انجام دهد؟ اگر پاسخ مثبت باشد معجزه اعدادی قرآن زیر سوال خواهد رفت که بشر می‌تواند معجزه بیاورد اما اگر پاسخ منفی باشد این سوال مطرح می‌گردد که معجزه عددی قرآن کریم چه مشکلی را در این زمینه حل نموده است.

به نظر می‌رسد که قضاوت در این باره مقدار شتاب زده خواهد بود و چنانکه از دلایل و استدلال‌های دو طرف به دست می‌آید، نظریه عدم اعجاز عددی پررنگتر باشد. هرچند این یک امر کامل دقیق و شگفت‌انگیز است که در آن زمان با این محاسبات دقیق ریاضی و تطبیق بر مصادیق خارجی صورت گرفته است. اگر هم معجزه در این مقوله اثبات گردد مربوط بر همین تطبیق و تعیین مصداق خارجی است که در عصر نزول قرآن کسی یا کسانی توانایی بر آوردن آن را نداشته و از قدرت عرب بدوی آن زمان کاملاً خارج بوده است اما در زمان حاضر با پیشرفت علوم تجربی جای تأمل و بررسی دارد.

منابع:

۱. پهلوان، منصور و شفیعی، سعید (۱۳۸۸)، دو فصلنامه پژوهشهای قرآن و حدیث، دفتر ۱،
۲. خویی، سید ابوالقاسم الموسوی (۲۰۰۱)، البیان فی تفسیر القرآن، بیروت- لبنان: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول.
۳. رضایی اصفهانی (۱۳۸۹)، اعجازها و شگفتیهای علمی قرآن، قم: انتشارات پژوهشهای تفسیر و علوم قرآن، چاپ دوم.
۴. رضایی اصفهانی (۱۳۹۲)، منطق تفسیر قرآن (۵) قرآن و علوم طبیعی و انسانی، قم: انتشارات جامعه المصطفی العالمیه، چاپ اول.
۵. سلطانی گردفرامزی، علی (۱۳۹۳)، جلوههایی از اعجاز قرآن، تهران: انتشارات آستانه، چاپ اول.
۶. کریم‌نیا، محمد مهدی (۱۳۹۰)، بررسی اعجاز عددی قرآن کریم از نظر عبدالرزاق نوفل، دو فصلنامه تخصصی قرآن و علم سال پنجم، شماره ۸، بهار و تابستان.
۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۴)، تفسیر نمونه، ج ۲، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهل یکم.
۸. مؤدب، سید رضا (۱۳۸۶)، اعجاز قرآن، قم: انتشارات مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ اول.
۹. نوفل، عبدالرزاق (۱۳۸۳)، معجزه اعداد در قرآن کریم، ترجمه: سعید همایون، قم: سعید همایون و بوستان کتاب قم، چاپ اول.
۱۰. یزدانی، عباس، مجله کیهان اندیشه شماره ۶۷. نیز با استفاده از سایت تابناک.